

Αποκαθίσταται η δυτική πρόσβαση της Ακρόπολης

/ Παιδεία και Πολιτισμός

Το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο, στη χθεσινή του συνεδρίαση, γνωμοδότησε ομόφωνα υπέρ της αποδοχής της πρότασης της Επιτροπής Συντήρησης Μνημείων Ακροπόλεως και του καθηγητή Μανόλη Κορρέ, για την αποκατάσταση της δυτικής προσπέλασης της Ακροπόλεως.

Σκοπός της πρότασης είναι η βελτίωση της πρόσβασης στην Ακρόπολη, προκειμένου να αρθούν εσφαλμένες επεμβάσεις του παρελθόντος, να αναδειχθεί ο μνημειακός χαρακτήρας της πρόσβασης στον Ιερό Βράχο και να επιλυθούν τα θέματα διαχείρισης της κυκλοφορίας των επισκεπτών. Θα ακολουθήσει η σύνταξη ολοκληρωμένης μελέτης επί της εφαρμογής των επεμβάσεων αποκατάστασης.

Η πρόταση εξετάστηκε από την Επιτροπή Συντήρησης Μνημείων Ακροπόλεως στις 22 Ιανουαρίου και εγκρίθηκε ομόφωνα από τα μέλη της, σύμφωνα με την τεκμηρίωση που παρουσίασε ο πρόεδρος της ΕΣΜΑ καθηγητής Μανόλης Κορρές.

Η Υπουργός Πολιτισμού και Αθλητισμού Λίνα Μενδώνη, μετά την ομόφωνη γνωμοδότηση του ΚΑΣ, έκανε την ακόλουθη δήλωση: «Η χθεσινή γνωμοδότηση του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου ανοίγει τον δρόμο για την εκπόνηση μίας πολύ σημαντικής μελέτης από τον Μανόλη Κορρέ και τους συνεργάτες του. Η Ακρόπολη οφείλει να είναι πάντοτε στο κέντρο του ενδιαφέροντός μας. Με την πρόταση του Μανόλη Κορρέ αποδεικνύεται πόσο απέχει η σημερινή εικόνα της εισόδου της Ακροπόλεως από την αυθεντικότητα της μορφής της. Το θέμα της αυθεντικότητας στα μνημεία και στους αρχαιολογικούς χώρους είναι μία μείζον παράμετρος, την οποία οφείλουμε να λαμβάνουμε με σοβαρότητα διαρκώς υπόψη. Συγχρόνως, στην Ακρόπολη, πρέπει να διαχειριζόμαστε το πλήθος των επισκεπτών, καθώς αποτελεί, εκτός από μείζονα αρχαιολογικό χώρο με τεράστιας σημασίας συμβολικό χαρακτήρα, και μείζονα τουριστικό πόλο. Με εξαίρεση το 2020, λόγω της πανδημίας, η εικόνα του καλοκαιριού στην Ακρόπολη, είναι χιλιάδες επισκέπτες να συνωστίζονται στην είσοδο. Το φαινόμενο αυτό πρέπει να το διαχειριστούμε, όχι μόνο για να διευκολύνουμε την επισκεψιμότητα, αλλά κυρίως για να προστατεύσουμε αυτό τούτο το μνημείο. Με την προτεινόμενη μελέτη, αναδεικνύεται ο μνημειακός χαρακτήρας της πρόσβασης στα μνημεία της Ακροπόλεως και συγχρόνως επιλύονται θέματα διαχείρισης κυκλοφορίας των επισκεπτών. Δεδομένου ότι η Ακρόπολη είναι εγγεγραμμένη στα μνημεία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO, είναι προφανές ότι με την ολοκλήρωση της μελέτης και η UNESCO θα ενημερωθεί, αλλά θα οργανωθεί και επιστημονικό συνέδριο, που θα αφορά συνολικά τα έργα επί του Ιερού Βράχου. Ήδη, το Υπουργείο Πολιτισμού και οι αρμόδιες υπηρεσίες του προετοιμάζονται για την επόμενη Προγραμματική Περίοδο. Συγχρόνως, έχουν ολοκληρωθεί τα έργα προσβασιμότητας στον Ιερό Βράχο και τώρα, ξεκινά η συγκεκριμένη μελέτη. Όλα αυτά θα αποτελέσουν αντικείμενο του επιστημονικού συνεδρίου, το οποίο θα οργανώσει το Υπουργείο Πολιτισμού το φθινόπωρο, μόλις οι συνθήκες της πανδημίας επιτρέψουν τη διάζωση παρουσία ειδικών επιστημόνων, οι οποίοι θα έχουν τη δυνατότητα να βρεθούν επάνω στον βράχο και να δουν από κοντά το σύνολο των πεπραγμένων και το σύνολο του επόμενου προγράμματος».

Ο Γενικός Γραμματέας Πολιτισμού και Πρόεδρος του ΚΑΣ Γιώργος Διδασκάλου δήλωσε ότι «Η αποκατάσταση της δυτικής προσπελάσεως της Ακρόπολης, θα επαναποδώσει τα χαρακτηριστικά και τις αξίες του εν θέματι μνημείου, θα

συνεισφέρει απολύτως αποφασιστικά στην «ορθή πρόσληψη» της μορφής του μνημείου. Θα αρθούν σφάλματα αναστήλωσης και αμήχανες ή αδόκιμες επεμβάσεις κατά τα παρελθόντα έτη, αποδίδοντας έγκυρη και τεκμηριωμένη εικόνα. Επίσης, η αποκατάσταση θα συμβάλει σημαντικά στη βελτίωση της πρόσβασης και επομένως, των συνθηκών επίσκεψης του κοινού στον χώρο».

Η δυτική πρόσβαση

Η πρόσβαση στην Ακρόπολη και η κύρια είσοδος σε αυτήν κατά την αρχαϊκή εποχή ήταν στη δυτική πλευρά του ιερού Βράχου λόγω των ομαλότερων κλίσεων του εδάφους στην περιοχή αυτή. Στους προϊστορικούς χρόνους και ειδικότερα κατά τη μυκηναϊκή εποχή ένα μονοπάτι ανέβαινε από τα νότια της Ακρόπολης και παρακολουθώντας τη βάση του ισχυρού πύργου, του μετέπειτα πύργου της Νίκης, κατέληγε στην οχυρωμένη είσοδο που βρισκόταν στη θέση της σημερινής νότιας πτέρυγας των Προπυλαίων. Βαθιές εντομές που διατηρούνται στην επιφάνεια του βράχου, στη ρίζα του πύργου της Νίκης, προέρχονται από το μονοπάτι εκείνο και μαρτυρούν την πορεία του.

Πριν από τα μέσα του 6ου αιώνα π.Χ., με την αναδιοργάνωση των εορτής των Παναθηναίων, κατέστη αναγκαία η δημιουργία μιας ανετότερης πρόσβασης κατευθείαν από τα δυτικά για την διευκόλυνση της διακίνησης ενός μεγάλου πλήθους πιστών, αλλά και για τη μεταφορά των τεράστιων λίθων και ξύλων για την κατασκευή των ναών. Έτσι κατασκευάστηκε μια αναβάθρα πλάτους 12 μ., η οποία κατά την κλασική εποχή διευρύνθηκε σχεδόν στο διπλάσιο.

Τον 1ου αιώνα μ.Χ. η αναβάθρα, με μικρή αλλαγή κλίσης, μετασκευάστηκε σε μαρμάρινη κλίμακα πλάτους 21.7μ (23μ. στο κάτω μέρος), της οποίας μεγάλα τμήματα αποκαλύφθηκαν μέσω των ανασκαφών, κυρίως από το 1835 έως το 1850. Σύμφωνα με τα αρχαιολογικά δεδομένα, η κλίμακα αυτής της περιόδου περιείχε ένα ευρύ πλατύσκαλο τεσσάρων μέτρων σε όλο το πλάτος της, συνεχόμενο προς Β με το άνδηρο επί του οποίου στέκει το Βάθρο του Αγρίππα και προς Ν με έναν δρόμο ανερχόμενο από τα νότια και διερχόμενο μπροστά από τον πύργο της Αθηνάς Νίκης. Από το ευρύ πλατύσκαλο έως τα Προπύλαια υπήρχαν 36 βαθμίδες και δύο στενά πλατύσκαλα, ένα τερματικό και ένα ενδιάμεσο, ενώ πριν από το μεγάλο πλατύσκαλο υπήρχε μια ακόμη κλίμακα με 26 βαθμίδες και προ αυτής ένα πλατύσκαλο τριών μέτρων.

Τον 3ου αι. μ.Χ. ολόκληρος ο χώρος στα δυτικά των Προπυλαίων περιελήφθη σε οχύρωμα με δύο πύλες, μια στα δυτικά (πύλη Beulé) και μια κάτω από τον πύργο της Νίκης. Κατά τους Μέσους και Νεώτερους Χρόνους τα Προπύλαια και τα προ αυτών μέρη μεταμορφώθηκαν σε ένα πολυσύνθετο οχυρό με διαδοχικές γραμμές

άμυνας και πύλες κατά μήκος μιας ελίσσόμενης διαδρομής, οι οποίες διασφάλιζαν τον πλήρη έλεγχο της εισόδου στην Ακρόπολη.

Η πρόταση της ΕΣΜΑ

Η εν λόγω πρόταση υπαγορεύεται από την ανάγκη να αποκατασταθεί η ανάβαση προς την Ακρόπολη στο σύνολό της, ή σε ικανό για την χρήση της μέρος, σε συμφωνία προς την αρχαιολογική τεκμηρίωση για λόγους ορθής πρόσληψης της μορφής των μνημείων και των εδαφικών διαμορφώσεων. Τονίζεται ότι η εκ μέρους του επισκέπτη ορθή πρόσληψη της μορφής και των λειτουργικών χαρακτηριστικών των αρχαίων μνημείων είναι στόχος υψηλός και αυτοτελής. Επιπλέον, θα πρέπει να αντιμετωπιστεί το ζήτημα της πρόσβασης του τεράστιου όγκου των επισκεπτών της Ακρόπολης και να βελτιωθούν οι συνθήκες υποδοχής τους. Η πρόταση έχει ως ακολούθως:

1) όλα τα εσφαλμένα μέρη των παλαιότερων επεμβάσεων (τα οποία ήδη έχουν τεκμηριωθεί με σχέδια, φωτογραφίες και έγγραφες παρατηρήσεις) θα καθαιρεθούν και οι λίθοι τους θα χρησιμοποιηθούν στα επόμενα κατά τον πλέον αρμοστό τρόπο.

2) το μεγάλο πλατύσκαλο, του οποίου ικανό μέρος σώζεται, θα αποκατασταθεί σε όλη την έκτασή του.

3) η επιφάνεια του προς Β ανδρήρου θα αποκατασταθεί (με διάστρωση σύμφωνα προς τα δοκιμασμένα πρότυπα) σε συνέχεια προς το πλατύσκαλο και με ελαφρά προς τα έξω κλίση τάξεως 1:80 έως 1:64.

4) η από τα νότια ανερχόμενη οδός θα αποκατασταθεί σε συνέχεια προς το πλατύσκαλο. Τούτο θα συνδυασθεί με την άρση ενός ακόμη σφάλματος των εργασιών του 1957. Την καθαίρεση μέρους της βάσης της παλαιάς περίφραξης, στα νότια του πύργου, το οποίο αποτελείται από μια έντεχνη σώρευση βράχων, μιμούμενη κυκλώπεια λιθοδομή και δη (κατά την αντίληψη κάποιων) τόσον επιτυχώς, ώστε να παραπλανά ακόμη και αρχαιολόγους.

5) το άνω μέρος της κλίμακας, περιέχον στο μέσον σειρά ελαφρώς κεκλιμένων πλατυσκάλων θα αποκατασταθεί στο σύνολό του, σύμφωνα προς την αρχαιολογική μαρτυρία.

6) το έσω της δυτικής πύλης πλατύσκαλο θα αποκατασταθεί στην κανονική στάθμη του και τα υποκάτω αυτού ξένα προς το μνημείο μάρμαρα της αναστυλώσεως του 1934 θα αφαιρεθούν. Τούτο θα καταστήσει ορατή την εκεί συνέχεια του μετώπου της αρχαϊκής αναβάθρας.

7) η κλίμακα έως το μεγάλο πλατύσκαλο θα αποκατασταθεί κατά το ήμισυ του πλάτους της περίπου, ώστε στο απομένον κενό να παραμένουν ορατά ικανά τμήματα των αναλημματικών τοίχων της αναβάθρας της αρχαϊκής εποχής και εκείνης της κλασικής εποχής, με τον μεταξύ αυτών αρχαϊκό βωμό.

8) η νυν νότια είσοδος θα καταργηθεί ή θα συμπτυχθεί, ώστε να αποκατασταθεί η συνέχεια της λαξευτής επιφάνειας του τεμένους της Αφροδίτης και να αναδειχθεί ο οικείος ναός με κατάλληλη έκθεση του διακοσμημένου με περισσότερες θριγκούς του (ο οποίος τώρα περνά απαρατήρητος σε ασύχναστο μέρος στα νότια της δυτικής πύλης).

9) Με δεδομένη την παρουσία της δυτικής πύλης, η αύξηση της κυκλοφοριακής ικανότητας της μεγάλης κλίμακας εξαρτάται από την προσπελασιμότητα των δύο ευρύτερων πλατυσκάλων της από τη μόνη δυνατή κατεύθυνση, δηλαδή από τα νότια. Εξ αυτών το μεγάλο πλατύσκαλο θα γίνει καλύτερα προσπελάσιμο με την ενεργοποίηση της νότιας οδού.

Ιστορικό των αναστηλωτικών επεμβάσεων

Με τον ορισμό της Αθήνας ως πρωτεύουσας του νεοσύστατου Ελληνικού κράτους, μια από τις προτεραιότητες ήταν η αποκατάσταση της Ακροπόλεως ως έξοχου αρχαιολογικού χώρου, βάσει ενός ολοκληρωμένου προγράμματος ενεργειών και εργασιών που προέβλεπε μεταξύ άλλων ελευθέρωση των μνημείων και των προσπελάσεων από επικτίσματα και προσκτίσματα διαφόρων εποχών καθώς και αναστηλωτικές εργασίες στα μνημεία. Στο πλαίσιο αυτό το 1850 υπό τον αρχαιολόγο Κ. Πιττάκη αναστηλώθηκε τμήμα της μαρμάρινης κλίμακας των ρωμαϊκών χρόνων, πλάτους τριών σχεδόν μέτρων (ένα έβδομο του πλήρους πλάτους) και μήκους 19μ, που εκτεινόταν από την ΒΔ γωνία του πύργου της Αθηνάς Νίκης έως τα Προπύλαια και περιλάμβανε 38 βαθμίδες. Χρησιμοποιήθηκαν σωζόμενοι λίθοι που βρίσκονταν σε επαφή με τον Πύργο της Αθηνάς Νίκης και το βάθρο της νότιας δυτικής πτέρυγας των Προπυλαίων. Αμέσως μετά οι ανασκαφές προχώρησαν δυτικότερα. Τότε ήρθαν στο φως η δυτική πύλη με τους εκατέρωθεν πύργους και στο εσωτερικό της βαθμίδες της κλίμακας, τρεις κατώτερες διατηρούμενες σε όλο το πλάτος του χώρου, το οποίο σε αυτή τη θέση ήταν τουλάχιστον 22,7μ. και άλλες 13 σωζόμενες τμηματικά. Η θέση και η κλίση αυτών βεβαίωσε την ύπαρξη άλλων δέκα μη σωζόμενων βαθμίδων και ενός ευρύτατου πλατύσκαλου, του οποίου το ανατολικό όριο συνέπιπτε με την ΒΔ γωνία του πύργου της Αθηνάς Νίκης. Το πλατύσκαλο, μεγάλο μέρος του οποίου διατηρείται ακόμη, είχε μήκος όσο το πλάτος της κλίμακας και πλάτος περίπου 4μ. Το 1880 ο R. Bohn, προβαίνοντας και σε μικρές ανασκαφικές τομές, διαπίστωσε ότι

εσωτερικά της δυτικής πύλης η μεγάλη κλίμακα σχημάτιζε ένα ακόμη πλατύσκαλο. Εκτός αυτού τεκμηρίωσε έναν ισχυρότατο αναλημματικό τοίχο κατά μήκος της βόρειας πλευράς της ανόδου, αποτελούμενο από κεκλιμένες στρώσεις μεγάλων ορθογώνιων λίθων και μία ομοίως κεκλιμένη επίπεδη λάξευση του βράχου κατά μήκος της νότιας πλευράς της ανόδου.

Το 1890 προς διευκόλυνση των επισκεπτών έγιναν στην κλίμακα κάποιες συμπληρώσεις με χρήση μαρμάρων των αρχαίων βαθμίδων, δυστυχώς εσφαλμένες: Στο ήδη αναστηλωμένο από τον Πιττάκη μέρος προτάχθηκαν επτά ακόμη βαθμίδες, καταλαμβάνοντας χώρο που κανονικά ανήκε στο μεγάλο πλατύσκαλο, το οποίο κατ' αυτόν τον τρόπο αντικαταστάθηκε με άλλο κείμενο 4μ. δυτικότερα και 1.6μ χαμηλότερα. Τούτο είχε μεταξύ άλλων και το εξής αρνητικό αποτέλεσμα: Ο βράχος στα ΒΔ και δυτικά της ΒΔ γωνίας του πύργου, ενώ αρχικά σκεπαζόταν από το πλατύσκαλο, ξαφνικά βρέθηκε να συνιστά υψηλό επικλινές και λίαν ολισθηρό εμπόδιο. Σε εκείνη την φάση η νότια πλευρά της ανόδου ήταν φραγμένη με υψηλό απλής μορφής κιγκλίδωμα, το οποίο κατέληγε στην ΒΔ γωνία του πύργου, όπου και διέθετε μια μικρή κιγκλιδόθυρα.

Ακολούθως, το 1934, ο χώρος εσωτερικά της Πύλης Beulé διευρύνθηκε κάπως, οι μεταγενέστερες πολύ απότομες βαθμίδες καθαιρέθηκαν, μέρος του πρώτου πλατύσκαλου της μεγάλης κλίμακας καθαιρέθηκε επίσης, στη θέση του διαμορφώθηκε με νέο μάρμαρο και νότια κατεύθυνση μια νέα κλίμακα πλάτους 2.4μ, οι κατά χώρα σωζόμενοι λίθοι των βαθμίδων της μεγάλης κλίμακας, από την 6η έως την 16η καθαιρέθηκαν και αντικαταστάθηκαν επί πλάτους 3.9μ με νέες βαθμίδες από κυανότεφο μάρμαρο Κοκκιναρά, το ίδιο έγινε και για τις μη σωζόμενες βαθμίδες 17η και 18η και στο απομένον διάστημα έως το επόμενο τμήμα της μεγάλης κλίμακας διαμορφώθηκε οριστικά το προαναφερθέν εσφαλμένο πλατύσκαλο, με διάστρωση από σκυρόδεμα.

Το 1957, στο πλαίσιο ενός ευρύτερου προγράμματος για τη βελτίωση της προσπέλασης προς την Ακρόπολη, αποφασίσθηκε: α) η μη χρησιμοποίηση του πρώτου μέρους της μεγάλης κλίμακας και επομένως της δυτικής πύλης, η οποία κλειδώθηκε επ' αόριστον, β) η απ' ευθείας είσοδος από τα νότια του πύργου της Αθηνάς Νίκης στο επόμενο μέρος της κλίμακας, το οποίο θα έπρεπε να ελαττωθεί στο προ της αναστήλωσης ύψος του των 8 διατηρημένων βαθμίδων, και γ) η δημιουργία ράμπας εκ τριών τμημάτων με ένα σημείο καμπής παρά το βάθρο του Αγρίππα και ένα παρά την ΒΑ γωνία του πύργου, με συνολικό μήκος ~36μ και μέση κλίση ~14%. Προς τούτο,

α) διαμορφώθηκε η οδός προς την νότια πύλη. Κύρια χαρακτηριστικά: μήκος 110μ, πλάτος 3μ, ύψος στα πέρατα +114 και +129μ, αριθμός βαθμίδων 6, μέση κλίση

12,5%. Υλικό: Μικρές λιθόπλακες, συμπαγείς μαρμάρινες βαθμίδες, σκυρόδεμα και ασβεστοκονιάματα.

β) καθαιρέθηκαν οι κιγκλίδες μεταξύ του πύργου της Αθηνάς Νίκης και του νότιου πύργου της δυτικής πύλης.

γ) συμπληρώθηκε ο νοτίως του πύργου της Αθηνάς Νίκης βράχος στο μέσον του μετώπου του, όπου αυτός παρουσιάζει μια διαμπερή ασυνέχεια και προς το ανατολικό άκρον του, όπου αυτό παρουσιάζει μειωμένο ύψος. Ακολούθως τοποθετήθηκε σιδηρό κιγκλίδωμα σε όλο το μήκος του μετώπου, από την νότια πύλη έως τον νότιο πύργο της δυτικής πύλης. Η εν λόγω συμπλήρωση του μετώπου του βράχου έγινε με ακατέργαστα βραχοτεμάχια, συναρμοσμένα με τόση προσοχή, ώστε να δημιουργούν ακόμη και σε ειδικούς την πλαστή εντύπωση κυκλώπειας δομής.

δ) για τη δημιουργία της ράμπας καθαιρέθηκε το μεγαλύτερο μέρος (μήκους 15μ) του αναστυλωμένου το 1850 από τον Πιττάκη τμήματος της μεγάλης κλίμακας (καθαιρέθηκαν 30 βαθμίδες), τοποθετήθηκαν νέες βαθμίδες και λιθοστρώσεις από την νότια είσοδο έως την ΝΔ γωνία του πύργου της Νίκης και διαστρώθηκε η οφιοειδής ατραπός με μικρά λίθινα πλακίδια διαφόρων αποχρώσεων.

Το 1970 καλύφθηκε η μεσαία διάβαση των Προπυλαίων με ξύλινο βαθμιδωτό δάπεδο ενώ το 1977, με ευθύνη του Ι. Τραυλού, μέλους της ΕΣΜΑ, αναμορφώθηκε σε μήκος 13μ. το άνω πέρας της ατραπού του 1957 με μια επ' αυτής καθήμενη μάζα πάχους μισού μέτρου με τρεις βαθμίδες στο κάτω άκρον, επίστρωση με λευκό μάρμαρο και πρόσθια επένδυση με άμορφα τεμάχια βράχου. Τότε επίσης, μπροστά από την δυτική πλευρά του πύργου της Νίκης ο βράχος καλύφθηκε με τσιμεντένιο διάδρομο ικανού πάχους επειδή ήταν επικίνδυνα ολισθηρός, αλλά και για λόγους προστασίας των επ' αυτού ιχνών μιας πανάρχαιας οδού, η οποία κατά την επικρατούσα άποψη ήταν σε χρήση ήδη κατά τη μυκηναϊκή εποχή.

Στα τέλη της δεκαετίας 1980-1990 τα ως άνω επεκτάθηκαν ως εξής: α) στο άκρον του αναμορφωθέντος από τον Τραυλό μέρους της ατραπού προστέθηκε νέα ανύψωση με τρεις βαθμίδες, επίστρωση με μικρότερα και πλέον ακανόνιστα πλακίδια λευκού μαρμάρου και νέα επένδυση με ανώμαλα τεμάχια βράχου β) στα δυτικά του πύργου ο τσιμεντένιος διάδρομος διαπλατύνθηκε με σκυρόδεμα διαφορετικής συστάσεως και αποχρώσεως και γ) στο εσφαλμένο πλατύσκαλο της μεγάλης κλίμακας προστέθηκαν πολυγωνικής κατόψεως βαθμίδες προς επένδυση του φυσικού λίαν ολισθηρού βράχου.